

تاریخ فقهای شیعه

(جستارهایی بر سیره علمی شخصیت فقیه برجسته شیعه)

تأليف

غلامرضا خاوریان

سرشناسه : عارفیان، غلامرضا، ۱۳۴۰ -
 عنوان و نام پدیدآور : تاریخ فقهای شیعه (جستاری بر سیره علمی شخصت فقیه برجسته شیعه) / مولف غلامرضا عارفیان.
 مکاتبات نشر : تهران: سبز آرننگ، ۱۳۹۴.
 مشخصه ظاهری : ۱۰۰ ص: ۱۴/۵×۲۱/۵ س.م.
 شابک : 978-964-5683-62-5
 وضع فهرست ریزی :
 یادداشت : کتابنامه: ص: [۸۲]-۸۴.
 موضوع : میهان، سده -- سرگذشته
 رده بندی کنگره : ۳۹۷/۱۵۳ : ۱۳۹۴
 رده بندی دیویی : ۲۹۷/۱
 شماره کتابشناسی ملی : ۳۰۸۷۵۸

تاریخ فقهای شیعه

(جستاری بر سیره علمی شخصت فقیه برجسته شیعه)

مولف: غلامرضا عارفیان

ناشر: سبز آرننگ

نوبت چاپ: اول / ۱۳۹۵

بها: ۳۰۰۰۰ ریال

شمارگان: ۵۰ جلد

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۶۸۳-۶۲-۵

تلفن: ۶۶۴۰۶۴۷۷

فهرست

- ۹ مقدمه
- ۱۳ ۱- علی بن- سین بن بابویه قمی (صدوق اول)
- ۱۴ ۲- احمد بن ادریس شافعی
- ۱۵ ۳- محمد بن علی بن محبوب اهملی
- ۱۶ ۴- ابوالقاسم سعد بن عبدالله اهملی
- ۱۶ ۵- محمد بن حسن بن احمد بن ولید
- ۱۸ ۶- ابو جعفر محمد بن یعقوب کلینی
- ۲۰ ۷- محمد بن علی بن حسین بن بابویه قمی (شیخ صدوق)
- ۲۲ ۸- عیاشی سمرقندی
- ۲۴ ۹- ابن ابی عقیل عمانی یمنی (حداد)
- ۲۵ ۱۰- ابن جُنید اسکافی
- ۲۸ ۱۱- محمد بن محمد بن نعمان (شیخ مفید و ابن المعلم)
- ۳۲ ۱۲- سید مرتضی علم الهدی
- ۳۴ ۱۳- جعفر بن قولویه
- ۳۵ ۱۴- محمد بن احمد بن داوود قمی
- ۳۶ ۱۵- حمزه بن عبدالعزیز دیلمی (سلار)
- ۳۸ ۱۶- ابوالصلاح تقی بن عبیدالله حلبی

- ۱۷۔ ابوالقاسم عبدالعزیز بن نحریر (ابن برآج طرابلسی) ۳۹
- ۱۸۔ سید ابوالمکارم بن زهره ۴۰
- ۱۹۔ ابوجعفر محمد بن حسن طوسی (شیخ طوسی) ۴۱
- ۲۰۔ ابن حمزہ طوسی ۴۴
- ۲۱۔ ابن ادريس حلہ ۴۷
- ۲۲۔ شیخ ابوالقاسم نجم الدین جعفر بن حسن بن یحییٰ بن سعید حلّی (محقق حلّی) ۴۸
- ۲۳۔ جمال الدین حسن بن یوسف بن علی مطهر حلّی (علامہ حلّی و آیہ اللہ) ۴۹
- ۲۴۔ محمد بن حسن بن یوسف بن علی مطهر حلّی (فخر المحققین) ۵۱
- ۲۵۔ شمس الدین محمد بن مکی باملی (شہید اول) ۵۲
- ۲۶۔ مقداد بن عبد اللہ سیوری (فاضل مقداد) ۵۴
- ۲۷۔ احمد بن فہد حلّی اسدی ۵۶
- ۲۸۔ علی بن الحسین بن عبد العالی (محقق کرکی، محقق ثانی) ۵۸
- ۲۹۔ زین الدین بن علی بن احمد عاملی (شہید ثانی) ۶۰
- ۳۰۔ احمد بن محمد اردبیلی (مقدس اردبیلی) ۶۲
- ۳۱۔ شیخ بہاء الدین محمد عاملی (شیخ بہانی) ۶۳
- ۳۲۔ ملا محمد باقر سبزواری ۶۴
- ۳۳۔ آقا حسین بن جمال الدین خوانساری (محقق خوانساری) ۶۵
- ۳۴۔ جمال الدین حسین خوانساری (جمال المحققین یا آقا جمال خوانساری) ۶۶
- ۳۵۔ محمد بن حسن اصفہانی، شیخ بہاء الدین اصفہان (فاضل ہندی) ۶۷
- ۳۶۔ جمال الدین حسن بن زین الدین (صاحب معالم) ۶۷
- ۳۷۔ ملا محمد محسن بن شاہ مرتضیٰ (ملا محسن فیض کاشانی) ۶۹
- ۳۸۔ محمد بن محسن خراسانی ۷۰

- ۷۲- ۴۰- محمد باقر مجلسی (علامه مجلسی)
- ۷۳- ۴۱- محمد امین استرآبادی
- ۷۵- ۴۲- یوسف بحرانی
- ۷۷- ۴۳- آقا محمد باقر بن محمد اکمل (آقا یا وحید بهبهانی یا استاد کل)
- ۷۸- ۴۴- سید محمد مهدی بحر العلوم
- ۷۹- ۴۵- ملا مهدی نراقی
- ۸۰- ۴۶- شیخ جعفر نجفی (کاشف الغطا)
- ۸۱- ۴۷- سید علو طباطبائی (صاحب ریاض)
- ۸۳- ۴۸- محقق قمی
- ۸۴- ۴۹- شیخ اسدالله کاظمی دزفیلی
- ۸۴- ۵۰- ملا احمد نراقی
- ۸۵- ۵۱- شیخ محمد تقی اصفهانی
- ۸۶- ۵۲- حاجی کلباسی
- ۸۶- ۵۳- سید محمد مجاهد
- ۸۷- ۵۴- محمد شریف بن ملا حسن علی مازندرانی آملی (شرف العلماء)
- ۸۸- ۵۵- محمد حسن نجفی (صاحب جواهر)
- ۹۰- ۵۶- شیخ مرتضی انصاری
- ۹۳- ۵۷- حاج میرزا محمد حسن شیرازی (میرزای شیرازی بزرگ)
- ۹۳- ۵۸- آخوند ملا محمد کاظم خراسانی
- ۹۵- ۵۹- حاج میرزا حسین نائینی
- ۹۷- ۶۰- سید محمد کاظم طباطبائی یزدی
- ۱۰۲- فهرست فقهای شیعه در قرون مختلف
- ۱۰۷- منابع و مأخذ

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَعَمَّ الْعِبَادَ بِالْفُقَهَاءِ وَنَصَبَ السُّفَرَاءِ الْأَمْجَادِ الْمُرْشِدِينَ إِلَى مَعْرِفَةِ الْمَبْدَةِ وَالْمَعَادِ وَالصَّلَاةِ وَالسَّلَامِ عَلَى سَيِّدِ الْأَنْبِيَاءِ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ الْأَطْهَارِ.

در سراسر تاریخ اسلام، به ویژه تاریخ تشیع، همواره فقهای می زیسته اند که در حراست و پاسداری از کتب، مبانی و احکام نورانی اسلام و تشیع علوی، تلاش های فراوانی متحمل شده اند. تشیع کنونی حاصل کوشش مستمر و بی وقفه همین اوتاد شامخ است که امروز با رد آن که تغییر و تبدیلی در ارکان و احکام جاودانی آن پدید آید و یا گردد و غریبی با چهره پُرفروغ آن بنشیند، روزه روز با چهره ای شفاف تر و تابناک تر از قبل سودا می کند.

در دوران غیبت صغرا (۲۶۰ - ۳۲۹) نواب اربعه به مدت ۶۹ سال امور جامعه شیعه را سامان دادند، آن ها خود از فقهای مورد مراجعه و مقبول مردم بودند. آنان آثاری فقهی نیز عرضه نمودند.^۱ در همین راستا فقهای طراز اول شیعه ظهور نموده و در پویانگری و جامع بخشی فقه آل عصمت و طهارت (ع) بذل جان داشته و از هیچ امری دریغ نورزیدند.

۱. مانند اثر فقهی حسین بن روح نوبختی به نام التأدیب.

قابل تقدیر و ستایش است که از دیر باز کتب متعددی در باره زندگی علمای فقیه نگارش شده است (مانند: معالم العلماء محمد بن علی بن شهر آشوب در سال ۵۰۰ هجری، فهرست عبیدالله بن علی، امل الامل حرّ عاملی، ریاض العلماء میرزا بدیع الله، لؤلؤنی البحرین شیخ یوسف بحرانی و ...); اما اثر حاضر داعی آن دارد که سیر، عای شریعت فقیه برجسته پس از دوران غیبت صفرا را با رویکرد نشأ و نمو، دوران به حیل، اساتید، شاگردان، آثار علمی، کتاب‌شناختی، آرا و اندیشه‌ها، رویدادهای مهم و رزان آنان را به گونه ترتیب زمانی، مختصر و مفید به رشته تحریر در آورد.

این اثر به گونه ای نگارش شده است که شایستگی متن دانشگاهی درس تاریخ فقه و فقهای رشته فقه و مبانی حقوق اسلامی مقطع کارشناسی را دارد. در مواردی متعدد از این کتاب، با ذکر مصادیقی که می‌رسانند آمده است که فقهای ربّانی شیعی، با تربیتی که از سیره آل عصمت (ع) الهام گرفته‌اند، فقط به علم‌اندوزی و دانش‌آموختن بسنده نکرده‌اند؛ بلکه توجه خاص به امور فرهنگی، اجتماعی، سیاسی، معیشتی و ... جامعه موجود خود نمودند. بدین آن‌که اسیر امور دنیوی شوند.

اگر چه به لطف و عنایات ویژه اهل بیت (ع) شمار فقها در کثرت است لیکن در این مجموعه فقهایی گزینش شده‌اند که صبغه فقهی و اصولی بارزتری نسبت به دیگران دارند، البته در پاره‌ای موارد در پاورقی‌ها به دیگر فقیهان اشاره شده است.

امید که طلباب علوم دینی و دانشجویان مقاطع ارشد و دکتری با الهام‌گیری از

خود کوشا گردند و نیز با آسوه‌نهی سیره این ستارگان همیشه‌افروز در گزینش ملاک و مناطهای راستین طی طریق کنند.

با این که سعی تام بر آن بود که ایجاز مطالب، سرلوحه کار قرار گیرد اما در برخی موارد خامه قلم فراتر از حد برفت و مجال پوزش از خواننده ارجمند را مه‌بنمید. بسیار مایه خرسندی نویسنده است که صاحبان اندیشه، کاستی‌های موجود این نوشتار را با ارشادها و دیدگاه‌های صائب خود یادآور گردند.

من الله التوفیق و علیه التکلان

غلام‌رضا عارفیان

۱۳۹۴/۸/۱۱ مصادف با ۱۱ ذی القعدة ۱۴۳۶ ه. ق.

سال ۱۴۰۲ در زند امام همام علی‌بن موسی الرضا (ع)